

Les competències bàsiques, un repte per adequar l'escola a la realitat

La realitat que estem vivint ara no és la mateixa de la que hi havia només fa deu anys. En pocs anys la societat ha canviat moltíssim, gairebé de manera vertiginosa. Hem passat d'una societat industrial o postindustrial al que avui molts anomenem societat del coneixement. Se'n diu del coneixement perquè els processos econòmics ja no es basen en la producció de béns materials, i el coneixement i la informació hi juguen un paper molt destacat. Aquesta societat exigeix una formació continua i és per això que a partir d'ara mai no podrem deixar de reciclar-nos, mai no podrem deixar d'aprendre. Aquesta realitat evidencia la necessitat d'aprendre a aprendre.

La societat del coneixement requereix unes noves maneres d'organitzar l'educació. Masses coses han canviat en el nostre món com per seguir fent el mateix, o maquillat de diferents maneres. El canvi ha de ser en el fons, no en les formes i cal fer de l'educació un mitjà útil per a la vida.

Cal treballar l'excel·lència entesa com la formació de l'individu preparat per afrontar els reptes que es trobarà al llarg de la vida i saber-los superar de manera eficaç i afectiva.

En aquest nou context, el mestre o professor té un nou repte i un paper molt important però diferent. El mestre ja no és l'única font del saber com tradicionalment havia estat, ara la informació resta a la xarxa. Les classes magistrals ja no tenen sentit i els nostres alumnes ja no aprenen de la mateixa manera que vam aprendre nosaltres. Deixa, doncs, de tenir sentit la transmissió d'informació de manera unidireccional. Ara toca jugar amb ella, amb propostes engrescadores, per aconseguir desenvolupar les competències bàsiques necessàries per a viure i conviure en societat.

Però cal no confondre adquisició de informació amb coneixement tramesa, conceptes els dos mal entesos i font dels principals problemes de l'educació. L'adquisició del coneixement és una cosa més complexa que no pas la transmissió d'informació, no és una tasca fàcil, requereix d'una preparació clara dels entorns d'aprenentatge per tal que es pugui desenvolupar i és un repte personal que cada u ha d'anar adquirint de manera individual.

L'escola, per aconseguir desenvolupar el coneixement en els seus alumnes, té un seguit de reptes i uns objectius molt diferents dels que havíem tingut fins ara respecte a com hem d'ensenyar i educar. Aquests reptes passen per crear l'entorn adequat que faciliti el procés i ajudi a cada alumne a desenvolupar-se de manera individual i col·lectiva i sàpiga extreure l'excel·lència de cada un d'ells. Aquest ha de ser realment el repte de l'educació del segle XXI, un repte que s'ha de basar en una bona formació i preparació dels nostres professionals de l'educació.

Societat actual, informació i coneixement s'esdevenen tres grans factors a tenir present a l'hora de planificar les competències bàsiques i els entorns d'aprenentatge. D'aquí sorgeix la necessitat de prendre consciència d'on som, cap on volem anar i quina és la millor manera per aconseguir-ho. Implica un gran coneixement del món i de les necessitats bàsiques que tota persona ha de tenir per poder-se desenvolupar. Implica també dur a terme quatre grans transformacions: l'estructuració del currículum, la metodologia basada en un canvi de rol del mestre o professor, els recursos a emprar i les infraestructures que cal modificar. L'escola ha de ser un reflexa de la realitat per poder-se preparar per ella i per poder-la millorar, ja no pot seguir sent un oasi.

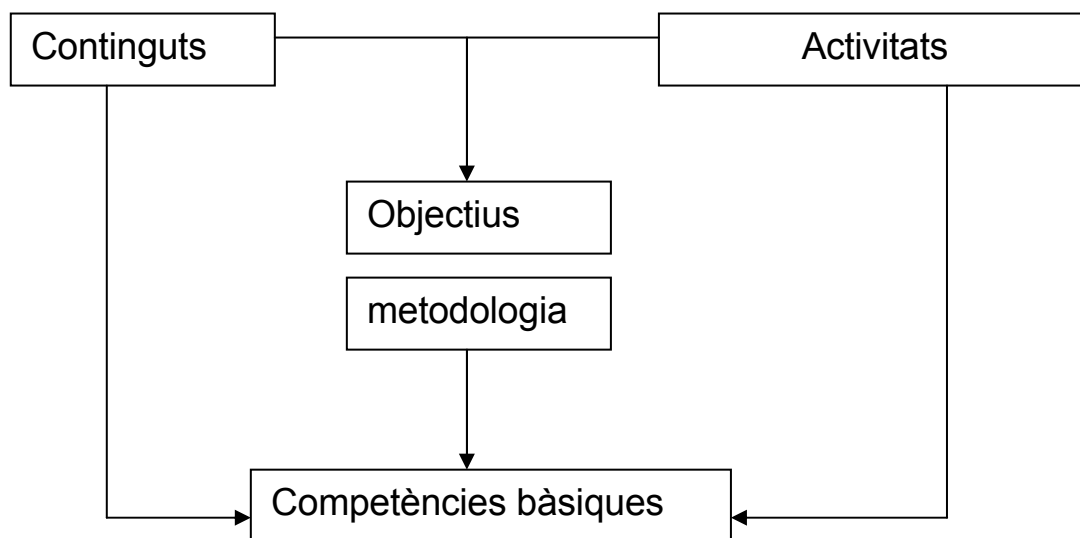
Jacques Delors, en el seu informe de la UNESCO elaborat el 1996, feia referència a tres grans reptes de la societat del coneixement: saber ser, saber estar i saber fer i el pas del temps li han donat la raó. Tradicionalment l'escola educava única i exclusivament en el saber fer, però d'una manera limitada val a dir, ja que l'objectiu es basava en l'aprenentatge dels fets. Posteriorment i amb la LOGSE, es va donar importància als conceptes, procés que encara s'està en vies de desenvolupar realment en la majoria de Centres. Ara fem un pas més que són les competències bàsiques que inclouen els tres grans objectius marcats per Delors, però la seva aplicació requereix, hem dit, d'una bona formació sense la qual tornarem a cometre el mateix error on les lleis canvien per millorar, però el sistema segueix fent el mateix de sempre i de la mateixa manera.

Però encara no hem explicat que són les competències bàsiques i com s'organitzen dins del currículum.

La LOE marca dos tipus de competències bàsiques i les classifica com competències transversals i competències específiques. Les primeres van lligades a la construcció del coneixement i les segones a la visió del món i com viure-hi i conviure-hi. Per simplificar jo les definiria com la utilitat pràctica d'allò que ensenyem i que ens serà útil.

Cal planificar el currículum de manera diferent de com ho hem anat fent fins ara. Sempre ens han marcat els objectius a aconseguir i a partir dels quals planificàvem els continguts. Ara hem de partir en primer lloc d'allò que és útil per a la vida en el sentit més ampli i des del punt de vista del creixement de l'intel·lecte, de la preparació constant per a l'aprenentatge i per a les relacions que s'estableixen en una societat comunicada i complexa com la nostra.

És un joc de doble entrada, per una costat tenim els continguts i per l'altra les activitats pràctiques i funcionals que durem a terme. Al mig planificarem el seu desenvolupament, els objectius i la metodologia a seguir per tal d'aconseguir desenvolupar en els nostres alumnes les competències bàsiques i la utilitat d'allò que se'ls ensenya.

Tant els continguts com les activitats han de tenir en compte el context en el que es desenvolupen. Cal ser coneixedors de cap on va el món i la realitat dels nostres alumnes. L'escola no pot seguir ensenyant el de sempre, cal reestructurar els objectius que volem assolir amb els nous continguts per tal de fer útil a la vida el pas per l'escola.

Ens han dit en moltes ocasions que la LOE ver la LOGSE no varia massa, i és cert, el que no ens han dit és que l'aplicació real de la LOGSE no s'ha produït a la pràctica en la majoria dels centres i que ara, al anar un pas més enllà en la LOE, els que no van fer el primer canvi els queda molt de camí encara.

Per tal de planificar les competències bàsiques cal en primer lloc disposar d'una organització que faci possible la seva inclusió i prepari el context en el qual es desenvoluparà. El nostre Centre organitza el currículum i l'horari de la següent manera:

- El treball de les 3R (llegir, escriure i l'aritmètica). Treball on el paper del mestre o professor com a transmissor d'informació classificada és imprescindible per accelerar el procés d'aprenentatge. L'altra objectiu social que es treballa en aquest apartat és l'atenció.
- El treball sistemàtic. Són activitats d'autoaprenentatge bàsic que serviran per a ser útil en el treball real de construcció del coneixement. En aquí té cabuda el pla de treball (entès com els deures setmanals, la seva organització i la obligatorietat d'acabar-los), la lectura silenciosa, les tècniques d'estudi i el treball memorístic. L'objectiu social a aconseguir és l'esforç individual.
- El treball cooperatiu. On realment es desenvolupa el coneixement i on es imprescindible la creació dels entorns d'aprenentatge. Interactuen amb els altres, donant responsabilitats, és quan els alumnes prenen consciència del seu aprenentatge. Ells han de ser els protagonistes, no els mestres o professors. Ells han de resoldre en equip les propostes de treball, els projectes d'investigació. No cal dir que és en aquest apartat on el treball de sociabilització pren més força. Els alumnes s'han de posar d'acord, tots han de ser útils al grup

Podríem dir que el treball de les 3R i el treball sistemàtic són necessaris per aconseguir el tercer gran objectiu que és el treball cooperatiu, on es desenvolupen la major part de les Competències Bàsiques, el coneixement i la preparació per a la vida. En el treball cooperatiu sorgeixen els dubtes, els conflictes, l'exigència per part de l'igual i és el lloc on s'ha de resoldre tots i cada un dels mateixos, amb l'avantatge que tenen al seu costat el mestre o professor que els pot donar un cop de ma, ajudar-los i orientar-los.

Però per dur-ho a la pràctica no podem obviar els instruments intel·lectual que ajuden en aquesta fita, les tecnologies pròpies de la generació dels nostres alumnes. Això suposa, per un costat una gran despesa econòmica i per l'altra una formació constant dels nostres professionals de l'educació. Sense una formació que tingui present les metodologies i els instruments, es fa difícil un canvi dins del nostre sistema educatiu. Qualsevol empresa per desenvolupar-se i per evolucionar, necessita actualment una inversió constant en tecnologia i en formació, ja no tant sols per produir més, sinó per adquirir més coneixements que permetin millorar la societat. Pensem sinó en l'evolució que ha tingut el món de la medicina gràcies a aquestes tecnologies. Qui aniria a un metge que encara utilitzés les velles?.

Aquests nous recursos ens permeten dur a terme activitats competencials que abans eren de difícil aplicació dins del context educatiu. Fer muntatges de robòtica, comunicar-se amb altres centres, intercanviar opinions, fer presentacions al grup classe, crear animacions o petits audiovisuals, prendre dades estadístiques, dur a terme un programa de ràdio, editar una revista o disposar de la informació necessària en qualsevol moment, entre moltes altres coses, ens permet treballar d'una altra manera i dur l'escola al lloc que li correspon.

Hem d'educar doncs per a la vida. Per entendre-la i millorar-la. Hem de deixar de fer coses que ja no serveixen i maneres d'educar obsoletes per molt còmodes que siguin pels mestres i professors. El rol del bon educador passar per la preparació dels entorns d'aprenentatge en els quals es desenvolupin les condicions per treballar les competències. El seu rol és de preparació i no tant el de transmissor. Ha de posar en contacte els alumnes amb la informació, de tal manera que, juntament amb el context del treball cooperatiu, s'esdevingui un aprenentatge real. Ha de saber treballar en equip i no de manera individual o entre els mateixos especialistes, ha de saber extreure l'excel·lència en les capacitats de cada nen i nena, no pensar tant en la seva especialitat, sinó en la formació global com a persona capacitada per decidir i optar a allò que vulgui aconseguir. En el mestre o professor recau la responsabilitat de despertar l'interès per a l'escola que ha de ser un reflex de la vida. En moltes ocasions els alumnes aprenen moltes més coses fora del Centre que no pas dins d'aquest espai privilegiat. I això no pot continuar d'aquesta manera. Els alumnes han de veure l'escola com un lloc privilegiat per a les seves necessitats humanes i formatives, han d'agafar el gust a ser els protagonistes de la seva formació. Però cal adequar l'escola a les necessitats del moment i cal fer d'ella un autèntic reducte de la formació humana i intel·lectual.

L'eficàcia de les competències bàsiques depèn de les activitats que duem a terme i de com les duem a terme. Però l'escola ha de dur a terme un seguit de reflexions com: els recursos que hem de fer servir, el com fem el canvi, debatre qüestions molt arrelades i que són poc útils com poden ser la utilitat dels llibres de text, pensar en com organitzem els espais de l'escola o de l'aula, en com resoldre la manca d'hores de preparació i de reunió dels equips docents, en els horaris del currículum i la seva organització, quines mancances tenim com a centre i sobretot com fem la formació constant dels nostres professionals. La idea d'escola és aquella que ensenya a aprendre al llarg de la vida i per a la vida, però això parteix d'una reflexió profunda i d'una valentia per a dur a terme el canvi.

Aquest camí no el pot fer només l'escola, l'administració educativa ha de posar els fonaments perquè sigui possible dur-ho a terme. Els països que treuen millors resultats són aquells on l'intervencionisme de l'estat en el currículum és menor i on l'autonomia dels Centres és major. No obstant això va acompanyat d'una gran responsabilitat que no sempre es vol adquirir. Ara tenim aquesta oportunitat, aprofitem-la!

En paraules de Confució:

M'ho van ensenyar, ho vaig oblidar.

Ho vaig veure, ho vaig experimentar, ho vaig aprendre.

Només cal afegir un nou concepte fruit de la societat del coneixement: ho vaig compartir.

Josep Maria Esteve Gibert

Director de primària

Coordinador del Centre Integrat

Jacint Verdager

Sant Sadurní d'Anoia